

ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ СОЦІОМЕТРИЧНИМ СТАТУСОМ ОСОБИСТОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТЯМИ ЇЇ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ

Паст А. В.

студентка 5 курсу бакалавр
спеціальність 053 «Психологія» ФПСР

Керівник: Дикіна Л. В.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної
психології, ФПСР

Актуальність дослідження. Кожна людина, починаючи ще з дитинства, включаючись в різні групи, відчуває значимість для діяльності і спілкування свого психологічного статусу. Статусна позиція особистості в групі, що формується на основі симпатій та антипатій, багато значить для членів малої групи. [1] Статус, отриманий в шкільному колективі, людина може пронести через усе життя. У різних групах один і той же індивід може мати різний статус. Істотні розбіжності у статусі, якого набуває індивід у групах, що різняться за рівнем свого розвитку, змістом діяльності та спілкування, нерідко стають причинами фрустрації, конфлікту та ін.

Соціометричний статус є одним з найістотніших параметрів положення особистості в групі однолітків. Наявність у групі (колективі) осіб, що посідають різні положення, неодмінно ставить питання про детермінацію даних розбіжностей, що є дуже важливою міждисциплінарною проблемою на стику вікової, соціальної, педагогічної психології та психології особистості. [4]

Вивченню залежності соціометричного статусу від тих чи інших особистісних та групових факторів присвячено велику кількість вітчизняних та зарубіжних досліджень. Деякі аспекти, що стосуються обраної теми досліджувалися в працях Я. Коломинського, А. А. Реана, М. Р. Бітянової,

В. Є. Дружиніна, Е. П. Ільїна, М. М. Обозова. Проблему детермінації соціометричного статусу вивчали: А. Б. Широкова (набір якостей, що підвищують й понижують статус), Ю. Орн (вплив вікових показників на значимість характеристик особистості). Зв'язок статусу з якостями особистості розглядався в роботах Я. Л. Коломинського, А. А. Реана. Проблеми популярності особистості з урахуванням особистісних особливостей розглядав Н. Н. Обозов та інші дослідники. [3]

Новітні дослідження спростовують погляд на юність як «невротичний» період розвитку. У більшості людей перехід від підліткового віку в юнацький супроводжується покращенням комунікативності і загального емоційного самопочуття. Юнаки у порівнянні з підлітками виявляють більшу екстравертованість, меншу імпульсивність і емоційну збудливість і більшу емоційну стійкість.

Юнацький вік у порівнянні з підлітковим характеризуються більшою диференційованістю емоційних реакцій і способів вираження емоційних станів, а також підвищенням самоконтролю і саморегуляції. Тим не менш в якості загальних особливостей цього віку відмічаються мінливість настрою з переходами від нестримного весілля до глибокого смутку і поєднання ряду полярних якостей, що виступають почергово. [2]

Вік старшокласника – це період ранньої юності, що граничить з дитинством, але це вже час, коли почалася підготовка до вибору професійної діяльності, підготовка до самостійного життя, переформування ціннісних орієнтацій, світогляду.

Юність – період життя, коли підліток перетворюється в дорослу людину. Саме в ранній юності починається становлення людини як особистості, коли вже пройдено складний шлях онтогенетичної ідентифікації уподібнення іншим людям, присвоєно від них соціально значущі властивості особистості, здатність до співчуття, до активного

морального відношення до людей і самого себе [2].

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності вивчення впливу емоційності на особливості вибору в міжособистісних відносинах учнів, що в свою чергу втілюється у необхідність внесення змін у виховну роботу шкільних вчителів в зв'язку з появою нових виховних та розвиваючих технологій, що знаходяться в стадії теоретичної розробки і потребують швидшої практичної апробації в сучасній загальноосвітній школі.

Об'єкт дослідження – міжособистісні відносини учнів старшого шкільного віку.

Предмет дослідження – детермінація соціометричного статусу старшокласника особливостями його емоційної сфери.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично дослідити зв'язок соціометричного статусу учнів з емоційною складовою їх особистості.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження вирішувалися наступні **задачі**:

1. Провести теоретичний огляд літератури з питань міжособистісних відносин й вікових особливостей психологічного розвитку старшокласників та переглянути місце соціально-психологічного методу соціометрії у вивченні взаємовідносин в колективі, проаналізувати результати експериментальних підходів до вивчення проблем детермінації соціометричного статусу.

2. Дослідити рівень соціометричного статусу старшокласників.

3. Визначити особливості емоційної сфери старших школярів відповідно до статусної структури групи.

4. Розробити рекомендації по розвитку і вдосконаленню якостей емоційної складової особистості учнів.

Гіпотеза дослідження – рівень соціометричного статусу старшокласника пов'язаний з особливостями його

емоційної сфери.

Емоційна стабільність, висока емпатія, позитивна емоційна спрямованість, емоційна чутливість, низька емоційна напруженість, відкритість відповідають сприятливому соціометричному статусу старшокласника у групі однолітків.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези були використані такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз наукової літератури, метод соціометрії, методи математичної статистики, методи тестування, опитування, проєктивний метод.

Методики дослідження: самооціночний тест Ільїна «Характеристики емоційності», методика В. І. Додонова «Діагностика основної емоційної спрямованості», методика С. Е. Айзенк «J.E.P.I.», проєктивна методика за Г. С. Абрамовою «Емоційна сенситивність», методика В. В. Бойко «Діагностика рівня емпатійних здібностей».

Дослідження було проведено на базі ЗОСШ №4 м. Одеса. У експерименті брали участь 24 старшокласника віком 16–17 років (11 юнаків та 13 дівчат).

На першому етапі експерименту було здійснено соціометричні дослідження для визначення статусної структури групи. На основі результатів соціометричного тесту було визначені статуси десятикласників. В залежності від величини статусу, учнів було об'єднано у чотири статусні групи.

На другому етапі за допомогою тестових методик і опитувальників було досліджено особливості емоційної сфери десятикласників та проаналізовано зв'язок ступеня вираженості особистісних особливостей емоційної сфери, в залежності від статусної структури класу.

В якості характеристик емоційної сфери розглядалися наступні: екстравертованість – інтравертованість; емоційна лабільність – емоційна стабільність; загальна емоційність (емоційна збудливість, емоційна реактивність), емпатійні

здібності, емоційна спрямованість, емоційна чутливість та емоційна напруженість.

У ході дослідження було теоретично обґрунтовано та практично доведено наявність зв'язку між соціометричним статусом старшокласника та такими особливостями його емоційної сфери як емоційна стабільність, емпатія, основна емоційна спрямованість, емоційна напруженість, відкритість.

Високий статус у групі мають учні з такими характеристиками, як активність, оптимістичність, імпульсивність, мінливість, збудливість, агресивність, занепокоєність, чутливість. Для емоційно лабільних особистостей характерні мінливість, нестійкість. Вони досить швидко та енергійно реагують на ситуації, швидко переключають свої емоції, не застряючи подовгу на одному емоційному стані.

Низькостатусні учні мають більшу ступінь вираженості по шкалі стабільність, що характеризується тенденцією до контрольованості.

Відкритість, правдивість притаманна учням з благополучним, з високим статусом, особливо це стосується групи «зірок». Цей факт позитивно співвідноситься з нашим припущенням, висунутим у гіпотезі.

Емоційна напруженість негативно пов'язана із статусом у групі: чим вища напруженість, тим нижчим є статус учня. Високостатусні особи мають стабільний емоційний стан, що характеризується як спокій або задоволення.

Отже, в цілому можна сказати, що особливості емоційної сфери особистості учня впливають на механізм виникнення емоційного ставлення до нього, формування його статусної позиції в малій групі.

Про такий зв'язок повинні знати не тільки педагоги, вчителі, психолог,— в першу чергу необхідно донести цю інформацію до самих учнів. Вона спонукає багатьох старшокласників до саморозвитку, самоспостережень, самоконтролю та самовдосконалення.

Керуючись результатами дослідження, можна стверджувати, що високому соціометричному положенню старшокласника у групі відповідають екстравертованість у поєднанні з емоційною лабільністю, що є протилежним твердженням щодо припущення, висунутого у нашій гіпотезі про прямий зв'язок високого статусу з емоційною стабільністю. Несприятлива, негативна емоційна спрямованість характерна для учнів із найнижчим у групі соціометричним статусом.

Високий рівень емпатії зворотно пов'язаний із статусною позицією особистості: із підвищенням рівня емпатії понижується статус юної особи. В цілому можна сказати, що емпатійність високостатусних учнів спирається на помірну раціональність, а емпатійність низькостатусних респондентів – на максимальну інтуїтивність.

Помірно підвищена чутливість, відкритість та правдивість властива учням з благополучним статусом. Низькостатусні учні вирізняються гостротою та різноманітністю, невірноваженістю та невизначеністю емоційних станів на момент обстеження у порівнянні з високостатусними.

В ході дослідження не було виявлено прямого взаємозв'язку між усіма пересічними показниками деяких досліджуваних якісних властивостей емоційної складової і статусної популярності учасників групи. Причина, скоріш за все, криється не тільки у відсутності відповідних методик, а й у впливі індивідуального психологічного клімату колективу та в інтимності емоційних переживань людини, їх прямим зв'язком з тим, що у повсякденному житті називається «особистим життям», – обставини, в силу яких людина не може не виявляти бажання не звітувати про свої інтимні переживання.

Висновки. Результати даного дослідження мають практичне значення і можуть бути впроваджені у практику через спеціально розроблені психологічні корекційно–

розвивальні програми, а також застосовані для подальшого дослідження особливостей емоційної сфери, що пов'язані із рівнем соціометричного статусу старшокласника.

Емпіричні дані та інформацію, що містить у собі робота можуть використовувати шкільні педагоги та психологи при впровадженні профільного навчання у школах, для згуртування і розвитку класного колективу та успішної адаптації школярів в умовах сучасної школи. Володіння інформацією щодо впливу емоційних особливостей на статус має величезне значення як для керівників і організаторів навчально–виховного процесу, так і для кожної особистості окремо. Усвідомлення впливу емоцій на власну успішність у колективі сприяє створенню позитивного ставлення до людини, вмінню налагоджувати спілкування з людьми.

Література

1. Лапшова Н. С. Теоретичні засади дослідження соціального статусу особистості. Український психологічний журнал. 2018. №1. С.106 – 121.
2. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 688 С.
3. Невідома Я. Г. Соціальний статус: сутність, структура та чинники детермінації. / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. 2011. №2. С.56–59.
4. Фудорова О. М. Теорії соціального статусу: пізнавальні можливості і дослідницькі стратегії / Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2009. №24. С. 110–116.